

Anna Kisielewska

Otwarcie Sądeckiego Parku Etnograficznego

Ochrona Zabytków 29/1 (112), 67-68

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wietrza, mikroorganizmami, porostami, mchami i roślinnością.

Na sesji piątej wygłoszono 9 referatów na temat możliwości skutecznego zabezpieczenia i wzmocnienia zniszczonego przez wietrzenie kamienia. Analizowano wyniki badań nad skutecznością zabiegów konserwatorskich wykonanych różnymi metodami.

Na sesji szóstej dyskutowano na temat różnych metod badania kamienia i skuteczności zabiegów konserwatorskich z punktu widzenia dokonania ich selekcji i standaryzacji. W ostatnim dziesięcioleciu wykonano wielokrotnie więcej prac badawczych dotyczących różnych zjawisk

wietrzenia, zabezpieczania i renowacji zabytków kamiennych niż w poprzednim. Wzrost zainteresowania badaczy problemami techniczno-konserwatorskimi dotyczącymi zabytków kamiennych pozwala przewidywać, że ilość prac badawczych z tego zakresu w następnym dziesięcioleciu jeszcze się zwiększy. W celu umożliwienia szerszej popularyzacji wykonywanych prac, tworzenia zbiorów i zestawień wyników oraz wyciągania prawidłowych wniosków przez szersze kręgi badaczy konieczne jest pewne ujednolicenie wyposażenia laboratoriów zajmujących się badaniem materiałów zabytków

kamiennych oraz pewna selekcja i standaryzacja metod badawczych. Wiąże się to z potrzebą odpowiedniej specjalizacji poszczególnych laboratoriów i instytutów oraz koordynacji programów badań. Poza tym pożądane byłoby stworzenie możliwości dokształcania i podnoszenia kwalifikacji personelu drogą stażów i kursów.

Po wyczerpaniu programu naukowego sympozjum umożliwiono jego uczestnikom zwiedzenie najważniejszych zabytków w Bolonii i zorganizowano wycieczkę do katedr romańskich w Modenie, Parmie i Fidenzy.

Janusz Lehmann

OTWARCIE SADECKIEGO PARKU ETNOGRAFICZNEGO

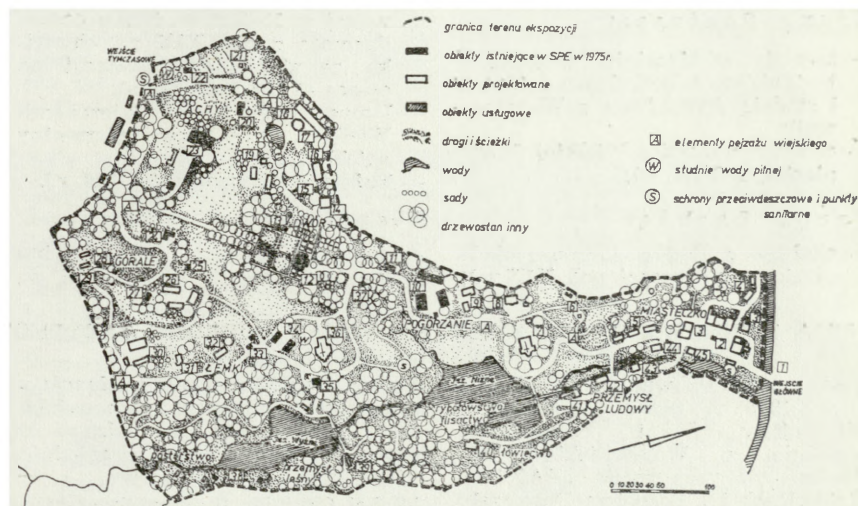
W dniach 24—28 września 1975 r. dokonano otwarcia jeszcze jednej ekspozycji skansenowskiej będącej oddziałem Sąddeckiego Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu, znajdującej się na terenie Falkowej, w odległości 4 km od centrum miasta.

Skansen sądecki (SPE), którego budowę rozpoczęto przed kilku laty, będzie zrealizowany w całości dopiero w 1985 r. W polskim muzealnictwie skansenowskim przyjął się jednak słuszny zwyczaj udostępniania społeczeństwu do zwiedzania muzeum pozostającego jeszcze w trakcie realizacji, po ukończeniu mniej więcej 1/3 całości budowy (np. w Sanoku, Opolu). Zwyczaj o tyle słuszny, że budowa parków jest przedsięwzięciem wieloletnim. Muzea na wolnym powietrzu budzą szerokie zainteresowania miejscowego społeczeństwa i wywołują ciekawość turystów ze względu na formę ekspozycji powiązaną z akcją budowlaną na otwartej przestrzeni, możliwość uczestniczenia na bieżąco w twórczej koncepcji wystawy architektury w plenerze, a także tradycyjne metody ciesielskie, którym można się do woli przyglądać w trakcie montażu czy też zabiegów konserwatorskich przy obiekcie.

SPE reprezentuje tradycyjną kulturę ludową czterech grup etnograficznych, w tym dwu góralskich: Górali Łąckich i Łemków oraz dwu nizinnych: Pogórzan i Lachów. Skansen ten zajmuje obecnie 20 ha terenu o zróżnicowanej konfiguracji, co umożliwia wierne odtworzenie istotnych elementów krajobrazu, w jakim kultura ludowa poszczególnych grup powstała i rozwijała się.

Udało się tutaj również zachować in situ zasadę rzeczywistego sąsiedztwa grup etnograficznych.

Autorem projektu zagospodarowania przestrzennego Parku Etnograficznego jest mgr inż. arch. Wojciech Szczygieł z Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej, który oparł się w swym projekcie na materiale fak-

1. Plan Sąddeckiego Parku Etnograficznego w Falkowej (oprac. Wojciech Szczygieł): 1. wejście główne do skansenu do roku 1980, 2. rynek ze studnią, 3. domy podcieniowe, 4. szkółka i remiza, 5. ulica stodoła, 6. wiatrak, 7. kościół i dzwonnica z Cerkwi, 8. plebania i lamus, 9. zagroda z Niecwi, 10. zagroda z Mszalnicy, 11. chałupa z Lipnicy Wielkiej, 12. dwór małopolski z Rdzawy, 13. dworskie założenie ogrodowe, 14. lamus dworski z Gołąbkowic, 15. kurnik dworski z Tymbarku, 16. stajnie i oboara, 17. kryty kierat z Lipnicy Wielkiej, 18. stodoła dworska z Kamienicy, 19. zagroda lachowska, 20. chałupa z Rogów, 21. dzwonnica przeciwburzowa, 22. chałupa z Podegrodzia, 23. zagroda z Gostwicy, 24. zagroda z Kamienicy, 25. spichlerz z Zagorzyna, 26. zagroda z Zagorzyna, 27. spichlerz z Kieczni, 28. kuźnia i olejarnia ze Słopic, 29. zagroda góralska, 30. zagroda z Królowej Ruskiej, 31. zagroda z Łabowej, 32. chałupa łemkowska, 33. spichlerz z Muszynki, 34. zagroda z Wierchomli Wielkiej, 35. lamus z Wierchomli Wielkiej, 36. cerkiew z Czarnej, 37. kuźnia z Czaczowa, 38. budownictwo pasterskie Górali, Łemków i Pogórzan, 39. schron drwali, smolarnia, 40. gajówka, 41. tartak z Młodowa, 42. młyn wodny, 43. folusz z Krościenka, 44. olejarnia, 45. kuźnia.

tograficznym dostarczonym przez założyciela Muzeum i byłego dyrektora mgra Tadeusza Szczepanka. Najogólniej biorąc, koncepcja opiera się na urbanistycznym kształcie wsi sądeckiej z XIX w., przy czym elementem organizującym przestrzeń jest tu zagroda; przeciętna wielkość działki (jednostki zagrodowej) wyniesie 0,5 ha. W projekcie znakomicie uwidatniono ważne dla całości obszaru punkty widokowe, gdzie usytuowane będą szczególnie

ciekawe obiekty architektury (np. dwór, cerkiew, kościół), wyeksponowano też jeziora (dwa, tzw. górne i dolne) a w ich pobliżu zlokalizowany będzie przemysł ludowy, gospodarka wodna.

Przez wejście główne, które w przyszłości ma się znajdować od wschodniej strony terenu (tj. od istniejącej szosy Nowy Sącz—Gorlice), ciąg zwiedzania prowadzić będzie przez rynek małego miasteczka (umieszczony tu będzie szereg warsztatów

rzemieślniczych) dalej przez region Pogórza leżący na skłonie lewego brzegu parku prowadzić będzie do dworu (centrum wsi wspólne dla wszystkich czterech grup etnograficznych), następnie wejdzie w obszar lachowski (za którym, u podnóża stoku umieszczono zaplecze techniczno-konserwatorskie), potem do wyższej partii terenu, gdzie na tle lasu znajdować się będzie ekspozycja budownictwa Górali Łąckich, następnie zejdzie na obszar łemkowski, z którego można będzie powrócić spacerowym duktem leśnym nad brzegami jezior ku wyjściu. Pewne partie obszaru leśnego mają być wykorzystane do ekspozycji gospodarki pasterskiej, przemysłu drzewnego i łowiectwa. Do chwili obecnej na teren skansenu przeniesiono następujące obiekty:

Grupa Pogórzan:

- zagroda w Mszalnicy (bogata, z budynkiem mieszkalnym z 1834 r. i stodołą dwupolową z Wojnarowej);
- chałupa z Lipnicy Wielkiej (biedniacka, z XIX w.);

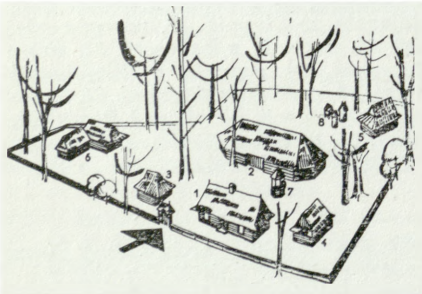
Grupa Lachów:

- chałupa z Rogów (dymna, biedniacka, z pierwszej poł. XIX w.);

SESJA NAUKOWA W PSZCZYNIE NA TEMAT OCHRONY ZABYTKÓW DREWNIANYCH

Sesja zorganizowana w dniach 7—8.X.1975 r. przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Pszczyńskiej wspólnie z Wojewódzkim Oddziałem Stowarzyszenia „PAX” w Katowicach i I Zespołem Przemysłu Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych w Warszawie połączona była z uroczystym otwarciem skansenu Zagroda Wsi Pszczyńskiej. W czasie obrad wygłoszono następujące referaty:

Stanisław Brzostowski: *Parki etnograficzne w Polsce*;
Ignacy Tłoczek: *Rola folkloru we współczesnej kulturze wsi*;

1. „Zagroda Wsi Pszczyńskiej”, stan obecny: 1. chałupa drewniana z Grzawy (1831 r.); 2. stodoła ośmioboczna z Kryr (XVIII w.); 3. szopka na siano z Frydka (XIX w.); 4. spichlerz z Dębiny (XVIII w.); 5. kuźnia drewniana z Goczałkowic (XIX w.); 6. masztalnia z Wisty Wielkiej (1799 r.); 7. studnia z Łąki (rekonstrukcja); 8. pasieka.

- kapliczka murowana z Gołkowic, XIX w.;
- chałupa z Podegrodzia (dymna, wąskofrontowa, sprzed 1846 r.);
- zagroda z Gostwicy (kmiecia, z ok. 1859 r., ze stodołą z Biegonic z pierwszej poł. XIX w. i chlewikiem z Gostwicy);

Grupa Górali Łąckich:

- zagroda pod jednym dachem w kształcie litery L z Kamienicy (biedniacka, z 1809 r.);
- spichlerz wielokondygnacyjny z Zagorzyna (budowany w latach 1887—1924);
- spichlerz z Kiczni (z ok. 1870 r.);
- kuźnia i olejarnia ze Słopnic (z XIX w.);

Grupa Łemków:

- spichlerze (dwa) z Muszynki tzw. „sypańce” z XIX w.);
- zagroda z Wierchomli Wielkiej (składająca się z chałupy zbudowanej w 1822 r., budynku gospodarczego z poł. XIX w., chlewika ze stryżkiem, suszarni na owoce — rekonstrukcja);
- jamus plebański z Wierchomli Wielkiej (z XIX w., pierwotny spichlerz);
- kuźnia z Czaczowa (z 1899 r.).

Zespół dworski:

- dwór z Rzdawy koło Bochni (modrzewiowy, z XVII/XVIII w.,

- z portykiem dwukolumnowym — rekonstrukcja — i unikalną późnobarokową polichromią ścienną);
- oktagonalny kurnik dworski z Tymbarku (XIX w.).

Na uwagę zasługują ciekawie wyposażone wnętrza obiektów (np. obrzędowe w chałupie z Podegrodzia, zielenki-znachorki — w chałupie z Lipnicy; rzemieślnicze—szewskie w chałupie z Rogów) oraz pieczołowicie odtworzone otoczenie zagród (ogródki, areale tradycyjnych upraw). Otwarcie skansenu połączone było z sesją, w czasie której wygłoszono referaty na temat historii muzeum oraz naukowych zasad opracowywania ekspozycji w SPE. Referaty teoretyczne dotyczyły zagadnień z zakresu muzealnictwa skansenowskiego, ochrony zabytków w Polsce (Hanna Pieńkowska, Janusz Bogdanowski, Roman Reinfuss) oraz osiągnięć muzealnictwa skansenowskiego w XXX-leciu PRL (Stanisław Brzostowski).

Materiały z konferencji wydane zostaną drukiem. Dla gości przygotowano również folder z planem zagospodarowania SPE, znaczków okolicznościowych i inne pamiątki. Imprezę otwarcia połączono z wystawą rzeźby ludowej regionu karpackiego oraz świętem plonów.

Anna Kisielewska

Roman Reinfuss: *Nowe tendencje w ekspozycji muzeów skansenowskich*;
Jerzy Czajkowski: *Architektura na sochę ze szczególnym uwzględnieniem Śląska Cieszyńskiego*;
Michał Czajnik: *Problem konserwacji obiektów i detali drewnianych na terenie skansenu*.

W referatach i dyskusji omówiono zagadnienia związane z ochroną budownictwa ludowego, budową i organizacją parków etnograficznych oraz problemami technicznymi zabezpieczania drewna. Starano się wskazać przyczyny szybkiego zanikania budownictwa ludowego na wsi. Stwierdzono, że zanikanie kultury ludowej przebiega szybciej niż powstawanie nowych form. Wiele przestała być źródłem inspiracji twórców, a dzisiejsze budownictwo wiejskie czerpie wzory z architektury miejskiej, a raczej z odpadów tej architektury. Podkreślono, że budownictwo ludowe jest dokumentem historii i świadomości narodowej. Wiele uwagi poświęcono problemom ekspozycji w parkach etnograficznych, która powinna być ekspozycją kultury ludowej, a nie tylko wystawą budynków i wnętrz. Otwarcie Zagrody Wsi Pszczyńskiej dało okazję do omówienia historii tego nowego skansenu. Starania o jego utworzenie podjęło Towarzystwo Miłośników Ziemi Pszczyńskiej już w 1973 r. Poszukiwania obiektów w terenie, prace organizacyjne i budowlane wykonane zostały siłami społecznymi z pomocą

finansową i fachową katowickiego Oddziału Stowarzyszenia „PAX”, Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych w Warszawie oraz przemysłu śląskiego. W czasie obrad wielokrotnie wskazywano na ogromną war-

2. Fragment „Zagrody Wsi Pszczyńskiej”

tość tego rodzaju inicjatyw i podnoszono szczególną zasługę TMZP dla ochrony kultury ludowej regionu. Obrady odbywały się w Sali Lustrzanej Muzeum Wnętrz w zamku pszczyńskim. W pierwszym dniu sesji uczestnicy obejrżeli na terenie Zagrody Wsi Pszczyńskiej występ regionalnego zespołu muzyczno-tanecznego, kierowanego przez mgra Aleksandra Spyre, prezesa TMZP, głównego inicjatora i realizatora budowy parku etnograficznego. W drugim dniu zwidzono piwnice gotyckie w zamku pszczyńskim, a następnie odbył się objazd terenu.

Wojciech Jankowski